

Отримано: 22 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 4 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 8 жовтня 2017 р.

e-mail: bohdana.furtak@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-276-279

Фуртак Б. Л. Ірена Книш – громадський діяч, журналіст, публіцист, письменник / Б. Л. Фуртак // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 276–279.

УДК: 81'1

Богдана Любомирівна Фуртак,
Торонто, Канада

ІРЕНА КНИШ – ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, ЖУРНАЛІСТ, ПУБЛІЦИСТ, ПИСЬМЕННИК

Описано життєвий шлях і громадську та творчу діяльність канадської письменниці українського походження Ірени Книш. Зокрема, показані пріоритети її журналістської та публіцистичної діяльності. Коротко відтворено зміст та проаналізовано всі одинадцять книжок, які написала та видала своїм коштом Ірена Книш. Особливу увагу приділено книжкам «Патріотизм Анни Йонкер», «Іван Франко та рівноправність жінки», «Три ровесниці».

Ключові слова: життєвий шлях, громадська діяльність, творча діяльність.

Богдана Любомирівна Фуртак,
Торонто, Канада

ІРЕНА КНИШ – ОБЩЕСТВЕННИЙ ДЕЯТЕЛЬ, ЖУРНАЛИСТ, ПУБЛИЦИСТ, ПИСАТЕЛЬ

Описаны жизненный путь и общественная, творческая деятельность канадской писательницы украинского происхождения Ирены Книш. В частности показаны приоритеты ее журналистской и публицистической деятельности. Кратко отображено содержание и проанализированы все одинадцать книг, которые написала и издала за свой счет Ирена Книш. Особое внимание уделено книгам «Патриотизм Анны Йонкер», «Иван Франко и равноправие женщин», «Три сверстницы».

Ключевые слова: жизненный путь, общественная деятельность, творческая деятельность.

Bohdana Furtak,
Toronto Canada

IRENA KNYSH – PUBLIC ACTIVIST, JOURNALIST, PUBLICIST, WRITER

The life path and the social and creative activities of the Canadian writer of Ukrainian origin, Irena Knysh, are described. In particular, the priorities of her journalistic and publishing activities are shown. The content of all eleven books that Irena Knysh wrote and published at her own expense is briefly reproduced and analyzed. Particular attention is paid to the books «Anna Yonkers Patriotism», «Ivan Franko and the Equality of Women», «Three Ladies of the Same Age».

Key words: life path, social activity, creative activity.

Ірена Книш народилася 20 квітня 1909 року у м. Львові в родині Дмитра і Анастасії (з Малиновських) Шкварків. Тут закінчила гімназію сестер Василіанок, навчалась у Львівському університеті, де вивчала славистику і в 1933 році отримала ступінь магістра філософії. В спольщеному університеті, в часи, коли навіть слово «українська» було заборонене, а вживалося лише «руска», долучилася до «Львівського гуртка українців».

До 1939 року викладала в гімназіях Львова і Перемишля. В ці роки співпрацювала з УВО (Українська Військова Організація), а потім з ОУН (Організація Українських Націоналістів) як член Товариства опіки над політичними в'язнями і конспіративно, виконуючи різні доручення крайових і закордонних проводів. У ці роки проявила себе як визнана декламаторка. Її підготовляв відомий режисер Іван Крушельницький. До кінця життя це захоплення молодості викликало в неї приємне почуття самовияву.

У вересні 1939 року вийшла заміж за активного діяча ОУН Зіновія Книша. Через рік у подружжя народився син Юрій. В роки війни родина перебувала у Кракові, Львові, Австрії. В Австрії Ірена Книш працювала над тим, щоб згуртувати українок для спільної роботи на користь українцям, постраждалим під час війни. Після війни – чотири роки у Франції. Тут Ірена Книш була обрана головою Союзу Українок Франції.

З березня 1950 року – Канада, Вінніпег. По приїзді в Канаду Ірена Книш відійшла від громадської діяльності. Мабуть, з причини браку часу і того, що в неї появились інші пріоритети. Відтоді розгортається основна діяльність всього подальшого життя – журналістська, публіцистична і письменницька. Як журналіст Ірена Книш співпрацювала в газетах Канади: «Канадійський фермер» (редагувала її «Жіночу секцію»), «Новий шлях», «Жіноче світло», «Промінь», «Український голос»; в США: «Свобода», «Самостійна Україна», «Наше життя»; Франції – «Українське слово». У 80-ті роки в газеті «Український голос» (Канада) вела серію «З галереї наших піонерок» (про видатних жінок українського жіночого руху в Канаді). Завдяки своїй щоденній журналістській співпраці з українською періодикою Ірена Книш відгукувалась на всі актуальні питання громади і таким чином стала своєрідним літописцем української діаспори Американського континенту 50-80-х років.

Але Ірена Книш в пресі працювала не лише як журналіст. Вона дієво досліджувала, узагальнювала і трактувала з власного погляду важливі суспільно-політичні питання та інші виклики суспільства, з метою впливу на суспільну думку та існуючі політичні інститути, використовуючи при цьому засоби логічного мислення та емоційного впливу, тобто була сто відсотковим публіцистом – «громадськість». Від суто наукового твору публіцистичний відрізняється наявністю авторської оцінки явищ (подекуди суб'єктивної) та спонукуванням до висновків на майбутнє.

Публіцистика – рід літературної і журналістської творчості, публіцист не просто описує чи поєднує дані, повідомляє про сучасні виклики – він роз'яснює й переконує, обговорює й викриває, закликає до дії, підштовхує до певного рішення. У публіцистичних творах з'єднуються мовно-образні особливості наукового дослідження і ораторського мовлення, невимущена жвавість розмовної говірки і чітка впорядкованість літературної мови [1].

Важливою властивістю сучасної публіцистики є її науковість. «Сплав» науки і публіцистики виражається в прагненні журналістів всебічно осмислити підняте питання, дати зважену й точну оцінку висвітленому явищу, довести до кожного отримувача свою правоту, переконати його не безпідставними доказами, а цифрами, точними даними, логічними підтвердженнями, посиланнями на першоджерела. Поважне і глибоке дослідження суспільних непорозумінь, викликів свіжість думки і слова, достовірність – ось ознаки, які дозволяють говорити сьогодні про публіцистику як різновид ледь не наукової діяльності.

У публіцистики є два основних призначення:

- утворювати громадську думку;
- викликати прагнення зміни або навпаки збереження дійсного суспільного ладу.

Всі ці якості публіцистичної творчості притаманні Ірені Книш.

У безлічі газетних статей, вона присвятила свою увагу дослідника і публіциста кращим жінкам України, відомим, мало-відомим або зовсім незаниманим. Це Наталя Кобринська і Ольга Кобилянська, Уляна Кравченко і Олена Пчілка, Анна Павлик і Ольга Франко, Леся Українка і Ольга Рошкевич, Марія Грінченко (Гладіліна – Загірна) і Дніпрова Чайка (Людмила Березина – Василевська), видатні жінки України всіх епох – Роксолана і Маруся Чурай, Марія Мазепа і Олена Доброграївна, Марія Башкірцев і Марія Заньковецька, Олена Степанів і Ольга Басараб, Олена Теліга.

Перо авторки не оминуло імен відомих жінок всього світу, бо вона жила сьогоднім світу, а не обмежувалась етнічно-еміграційними інтересами. Ось кілька всесвітньовідомих імен її героїнь: канадка Агнес Макфейл, американки Елеонора Рузвельт і Евіта Гоббі, ірландка Нод Гонн, пакистанка Алі Хан, індуска Відтая Пандіт (Неру).

Ірена Книш, окрім їхніх цікавих біографічних даних, докладно описувала добу, в якій вони жили, стан освіти, суспільно-громадські відносини, навіть деталі побуту. В статтях вона піднімала і актуальні проблеми жінок: «Жінка в національному самозбереженні», «Жіночий парламент», «Жінка в національній консолідації», «Політика і жінка», «Виборче право жінок».

Ми вдячні авторці, яка зуміла найліпші зі своїх статей видати книгами. Це «Жінка вчора і сьогодні» [2] (1958) – вибране із надрукованого в 50-ті роки і «Відгуки часу» [3] (1972) – вибране із написаного в 60-ті роки. Крім історико-інформаційної цінності, більшість з них залишаються актуальними як публіцистичні виступи. До літопису діаспори відносимо також книги «Перші кроки на еміграції» [4] (1955) – про перші роки життя і початки громадської діяльності українок в австрійській провінції Форарльберг у 1945-46 роках, «Патріотизм Анни Йонкер» [5] (1964) і «Жива душа народу» [6] (1966), присвячена українському хореографу Василю Авраменку. Інші книжки Ірени Книш: «Іван Франко та рівноправність жінки: У 100 річчя з дня народин» [7] (1956) – про підтримку Іваном Франком початкуючих українських письменниць, «Смолоскип у темряві: Наталя Кобринська й український жіночий рух» [8] (1957) – про громадську і літературну діяльність Наталії Кобринської, «Побратимство» [9] (1958) – про Євгена-Юлія Пеленського, відомого літератора, редактора, громадського діяча, пластуна, «Три ровесниці» [10] (1960) – про Уляну Кравченко, Марію Башкірцев, Марію Заньковецьку, «Віч-на-віч із Україною: горстка радянських вражень» [11] (1970) – про перебування авторки к візитом в Україні, «Незабутня Ольга Басараб» [12] (1976) – про героїню українського народу Ольгу Басараб. Всього Ірена Книш написала і видала 11 книжок.

Ірена Книш підкреслює, що жінка – це не тільки суспільна істота. Вона – дружина і мати, кохана і кохачка. Один з розділу збірника «Жінка вчора і сьогодні» називається «Він і вона». Там про те, що боліло і болітиме жінок вічно: «До питання жіночого щастя», «Любов чи гроші?», «Чи має жінка заробляти?», «Чи варті мужчини зразкових подруг?», «Сьогоднішні жінки». В цих особистісно-інтимних питаннях авторка розглядає вічні цінності. У статті «Заміжня жінка» вона пише «...жінка навіть тоді, коли досягне блискучих успіхів, не має вдовolenня, коли в чуттєвій сфері у неї пуста», «Життя менш жорстоке, коли зустрічати його удвох», «Хто зазнав в житті справжньої і взаємної любови має всі шанси довголіття». До речі, остання сентенція науково підтверджена дослідженнями вчених Гарвардського університету. В статті «Сьогоднішні жінки» Ірена Книш віддає належне тій ролі, що вміщає зміст єдиного слова «жінка» «існує не тільки відвага славних героїв, але теж героїзм щоденного життя, без розголюсу. Він є найбільш гідний подиву в сучасних жінок».

У «Відгуках часу» Ірена Книш на численних прикладах названих вище славних доньок українського народу показує, як жінка, долаючи всі можливі і неможливі труднощі, що стоять на її шляху, добивається успіху і визнання.

«Перші кроки на еміграції» – назва говорить сама за себе. Українки по закінченні Другої світової війни опинилися в Австрії. Самі ще в дуже хиткому положенні, часто без необхідних засобів для існування, знаходять єдиний вихід зі свого складного положення – згуртуватися, створити організацію і через неї допомагати як собі, так і багатьом обездоленим землякам.

В «Патріотизм Анни Йонкер» Ірена Книш описує життя і громадську, жертвну діяльність зовсім не знаної в Україні, але широко відомої в Канаді і США галичанки з Калуша Анни Гуменіловичівни. Зовсім молодою дівчиною попавши до Канади, вона не замкнулася в собі, не сконцентрувалася на зароблянні грошей, але з перших днів активно включилася у громадське життя, брала участь у концертах, які організовувало українське громадянство. «Здобула любов шляхетного мужчини», відомого вінніпезького лікаря, голландця Генрі Йонкера, одружилася з ним і здобула «назавжди непохитного друга і відданого союзника». Вона зуміла відразу привернути його увагу і почування до долі рідного їй народу. Йонкери давали численні пожертви на українські справи, підтримували артистів-аматорів, Василя Авраменка, Ольгу Кобилянську. Ірена Книш докладно описує суспільну діяльність Анни Йонкер. Вона була і головою «Українського Червоного Хреста», і співорганізаторкою товариства «Жіноча громада», і членкинею Жіночого Товариства ім. Княгині Ольги, і головою «Товариства Канадійсько-Українське Жіноцтво». Організувала два протестаційні віча проти знущань поляків над мирним населенням в Галичині, третє – для збору коштів для «Української Військової Організації» і четверте – щоб виразити свій протест проти нелюдських знущань совєтської влади над населенням України. Як це перегукується з нашими сучасними подіями! Загалом вказану книжку можна вважати якщо не підручником, то в крайньому разі посібником з історії та практики українського жіночого руху.

«Жива душа народу» – це книжка про майстра-виконавця українського танцю і творця перших його шкіл незрівняного Василя Авраменка. Про те, як він серед несприятливих умов польської окупації зумів закласти школу танців у Львові, виступав на Волині, Поліссі і Підляшші. Згодом організував школи танців в Чехословаччині, а відтак в Канаді і в США, виступи яких показували тисячам глядачів подих, розмах і велич українського народу.

Готуючи до видання книжку «Іван Франко та рівноправність жінки», Ірена Книш бажала нагадати українським жінкам про того, хто їх любив, страждав через них, навчав і вивів багатьох з них на широку арену культурного і суспільно-громадського життя свого народу. Ірена Книш вважала, що те, що «сьогодні українські жінки нарівні зі своїми сестрами інших народів втішаються політичною й економічною рівноправністю у своїй суспільності, коли український народ може гордитися організованістю і жертвовністю в праці й боротьбі своїх дочок, то це в великій мірі завдячуємо теж Іванові Франкові». При написанні цієї книги Ірена Книш використовувала епістолярну спадщину Івана Франка, тому з документальною точністю передає нам погляди Івана Франка на жіночий рух, на ідею рівноправності жінки. Іван Франко вбачав у майбутній дружині (Ользі Рошкевич) не тільки жінку-матір, а й жінку-громадянку, закликаючи Ольгу працювати в ділянці виховання жінок у Галичині і готовий був постачати їй необхідною літературою стосовно жіночого питання. Ірена Книш подає і листування Івана Франка з жінками, які в майбутньому присвятили себе письменницькій чи громадській діяльності –.....

Книжка «Смолоскип у темряві: Наталія Кобринська й український жіночий рух» присвячена в основному історії заснування галицьким жіноцтвом своєї окремої жіночої організації «Товариства Руських Жінок». Жіноцтво цікавилось народним мистецтвом і збиранням народних матеріалів. Вони влаштовували виставки вишивок. Організовували хори. Важливим результатом діяльності Товариства був «Перший вінок», жіночий альманах, виданий коштом і заходом Наталії Кобринської та Олени Пчілки. Це одне з найкращих і найбагатших змістом видань 80-х років віддзеркалює погляди, почування і ідеали молодого українського жіноцтва, що виступило дружно, незважаючи на політичні межі і кордони. Для нашого національного і культурного відродження ця книга стала назавжди, за словами Івана Франка, дорогоцінною пам'яткою.

У книжці «Побратимство», написаній до сторіччя з дня народження від дня народження Євгена-Юлія Пеленського, знаходимо цікаві штрихи до біографії відомого літератора, редактора, громадського діяча, пластуна

«Три ровесниці» теж приурочена до столітнього ювілею відомих письменниць, художниць, артистки. Ірена Книш звертає нашу увагу, що переконання й літературні смаки Юлії Шнайдер (Уляни Кравченко) формувались під впливом читання журналу «Друг», у якому активно друкувався Іван Франко. Ірена Книш наголошує на тому, яку велику роль відіграв Іван Франко у формуванні літературно-естетичних поглядів Уляни Кравченко, у вихованні її як письменника, як громадянина, яка пізніше писала *«Горе України є моїм горем»*. В її творах яскраво звучать мотиви жіночої рівноправності, вона стала однією з піонерок українського жіночого руху і набула широкої популярності серед українського жіноцтва. Доля відрахувала Марії Башкірцев лише 24 коротких років життя, але вона стала знаменитою і прославила Україну як на сторінках свого «Щоденника», так і своїми картинами. Вона зазначала «Я працюю також для слави мого краю...», «той є нікчемний, гідний зневаги, хто зможе забути свою батьківщину». Ірена Книш пише, що Марія Башкірцева у «Щоденнику» говорить про теми вічні, про красу життя, про його призначення, проте справжнім шедевром є вона сама – геніальна дівчина з України. Факти біографії Марії Заньковецької, тоді ще Адамовської, Ірена Книш змальовує на тлі мальовничої української природи, на тлі життя українського народу, пісненого й талановитого, щоб показати ті джерела, з яких формувалася талант майбутньої актриси. Ірена Книш пише, що, не зважаючи на нестерпні умови, які створювала російська імперська влада для українського театру, українське театральне мистецтво в тяжких умовах колоніального режиму дало світові видатних геніїв. В книжці підкреслена роль Марії Заньковецької не лише як актриси, але й як громадської діячки, патріотки України, про що свідчить її виступ на I з'їзді театральних діячів Росії у Москві. Ірена Книш прослідковує життя Заньковецької на сцені протягом 25 років, розквіт її могутнього таланту, рівного якому не знала Європа. Піднесена на новий щабель вселюдська гідність жінки-українки, яка віддала сцені геніальний хист, полум'я душі й титанічну працю во славу нашої культури.

«Віч-на-віч з Україною: горстка радянських вражень» – це результат першої після еміграції поїздки Ірени Книш в Україну. Їй вистарчило короткого маршруту Київ – Львів – Крим, щоб згадати минуле у рідному Львові, критичним пером описати побачене, професійним поглядом публіциста помітити деталі, що давали можливість узагальнити жалогідний стан рідної мови, висловити біль, незгоду. І все ж знайшла в тому українському житті кінця хрущовської відлиги надію. «Україна не оплакує нещастя, не оспівує розпачі. Вона себе шукає в літературі, музиці, мистецтві. Вона себе віднаходить в науці... Час несе перемогу для українського ренесансу».

Книжка незабуття «Незабуття Ольга Басараб» присвячена життю і подвигу незламного борця за волю України. Ольга Левицька виросла на Рогатинщині у свідомій священничій родині. Отримала гарну освіту, патріотичне виховання. Вийшла заміж за однодумця Дмитра Басараба. В скорому часі Дмитро загинув на фронтах Першої світової війни. Ольга знаходить в собі сили працювати на громадській ниві, допомагає пораненим українським воїнам. Пізніше вступає в Українську Військову Організацію (УВО). Успішно виконує небезпечні важливі доручення по зборі військової інформації. Була заарештована польською поліцією за невдалим збігом обставин. По-нелюдськи катована, допитувана, не зрадила нікого зі своєї організації. «*Вмираю, Замучена, Помстись!*» – останні слова Ольги Басараб, вишкрабані на стіні камери. І побратими зуміли відомстити за її смерть. Похорон Ольги Басараб вилився у багатолюдну маніфестацію, і ще до нині до її могили на Янівському цвинтарі не перестають приходити небайдужі українці.

Як бачимо, всі книжки Ірени Книш просякнуті патріотичним духом, не втрачають по нинішній день своєї актуальності, на них виховалося не одне покоління людей, яких вона вчила любити свою землю, свій народ.

Потрібно підкреслити, що Ірена Книш була не лише автором, але і видавцем своїх книжок.

Справді насичене і змістовне життя прожила ця скромна жінка, яка ніколи не любила висовуватись. До її характеристики повною мірою підходять слова Бориса Грінченка:

Клейнод душі моєї – добро мого народу,

Моєї нації з занепаду повстання.

Померла 11 травня 2006 року у м. Вінніпег, Канада.

Ірену Книш пам'ятають в Україні. 4 червня 2005 року Львівська міська організація Союзу Українок організувала і провела Міжнародну науково-практичну конференцію «Літературна та громадська діяльність Ірени Книш», випустила друком матеріали конференції та встигла переслати цю книжку [13] Ірені Книш ще за її життя.

Література:

1. Михайлин І. Л. Основи журналістики : навчальний посібник / І. Л. Михайлин. – К. : Центр учбової літератури, 2011.
2. Книш Ірена. Жінка вчора і сьогодні / Ірена Книш. – Вінніпег, 1958.
3. Книш Ірена. Відгуки часу / Ірена Книш. – Вінніпег, 1972.
4. Книш Ірена. Перші кроки на еміграції / Ірена Книш. – Вінніпег, 1955.
5. Книш Ірена. Патріотизм Анни Йонкер / Ірена Книш. – Вінніпег, 1964.
6. Книш Ірена. Жива душа народу / Ірена Книш. – Вінніпег, 1966.
7. Книш Ірена. Іван Франко та рівноправність жінки / Ірена Книш. – Вінніпег, 1956.
8. Книш Ірена. Смолоскип у темряві: Наталя Кобринська та український жіночий рух / Ірена Книш. – Вінніпег, 1957.
9. Книш Ірена. Побратимство / Ірена Книш. – Вінніпег, 1958.
10. Книш Ірена. Три ровесниці / Ірена Книш. – Вінніпег, 1960.
11. Книш Ірена. Віч-на-віч з Україною: горстка радянських вражень / Ірена Книш. – Вінніпег, 1970.
12. Книш Ірена. Незабутня Ольга Басараб / Ірена Книш. – Вінніпег, 1976.
13. Літературна та громадська діяльність Ірени Книш. Львівська міська громадська організація «Союз Українок». – Львів, 2005.